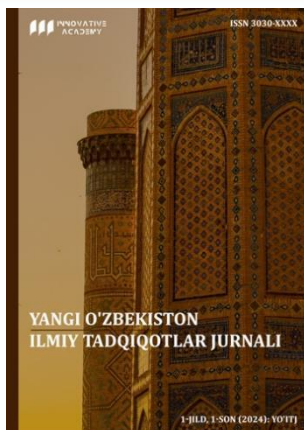

BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHILARINING KASBIY KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH MODELINI TA'LIM JARAYONIGA TATBIQ ETISHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI

Sabitova Madina Alisher qizi

Osiyo xalqaro universiteti

70110102 - Pedagogika mutaxassisligi

magistratura talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21455118>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 2-iyul 2026 yil
Ma'qullandi: 5-iyul 2026 yil
Nashr qilindi: 20-iyul 2026 yil

KEY WORDS

Kasbiy kompetensiya, pedagogik model, tatbiq etish mexanizmlari, pedagogik shart-sharoitlar, metodik muhit, boshlang'ich ta'lim, uzluksiz malaka oshirish.

ABSTRACT

Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish maqsadida ishlab chiqilgan innovatsion modellarni real ta'lim amaliyotiga muvaffaqiyatli tatbiq etish masalalari tadqiq qilingan. Maqolada modelning samarali ishlashini ta'minlovchi eng muhim pedagogik shart-sharoitlar — tashkiliy-metodik, motivatsion, raqamli-texnologik va refleksiv muhit omillari ilmiy jihatdan asoslab berilgan.

Zamonaviy ta'lim tizimining sifati ko'p jihatdan boshlang'ich sinflarda beriladigan poydevor bilimlarga va ushbu bilimlarni yetkazuvchi pedagog kadrlar salohiyatiga bog'liq. Bugungi kunda boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyasini oshirish bo'yicha ko'plab nazariy modellar, konsepsiyalar va tuzilmaviy strategiyalar ishlab chiqilmoqda. Biroq, ilmiy-pedagogik amaliyot shuni ko'rsatadiki, har qanday mukammal loyihalashtirilgan model ham tegishli shart-sharoitlar yaratilmasa, amaliyotda o'zining ijobiy samarasini to'liq namoyon eta olmaydi.

Modelni ta'lim muassasalari hayotiga muvaffaqiyatli integratsiya qilish o'qituvchidan ham, maktab rahbariyatidan ham ma'lum bir muhit va mexanizmlarni talab etadi. Ilmiy tilda bular "pedagogik shart-sharoitlar" deb ataladi. Pedagogik shart-sharoitlarni to'g'ri belgilash va amalga oshirish modelning barqarorligini, o'qituvchilarning kasbiy o'sish sur'atini va pirovardida o'quvchilarning o'zlashtirish ko'rsatkichlarini kafolatlaydi. Ushbu maqolaning maqsadi boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish modelini ta'lim jarayoniga tatbiq etishning eng muhim pedagogik shart-sharoitlarini tizimli tahlil qilish va ularni amaliyotga joriy etish yo'llarini ko'rsatishdan iborat.

Kasbiy kompetensiyani rivojlantirish muhiti va shart-sharoitlarini o'rganish masalalari pedagogika fanida doimo dolzarb hisoblangan. Pedagogik jarayonlarni modellashtirish va ularni amaliyotga tatbiq etishning umumiy qonuniyatlari R.Safarova, J.Hasanboyev hamda malaka oshirish tizimi olimlaridan X.To'raqulov va boshqalarning ishlarida o'z aksini topgan. Biroq, aynan boshlang'ich sinf o'qituvchilarining bugungi raqamli va yangilangan darsliklar sharoitidagi faoliyati uchun zaruriy shart-sharoitlar tizimi alohida yaxlit tadqiqotni talab etadi.

Tadqiqot doirasida pedagogik modellashtirish, empirik kuzatish, maktablardagi ichki metodik birlashmalar faoliyatini tahlil qilish hamda o'qituvchilarning kasbiy ehtiyojlarini o'rganishga qaratilgan diagnostik metodlardan foydalanildi. Modelning hayotiyliigi ta'lim muhitining ichki va tashqi omillari prizmasi orqali baholandi.

Boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish modelini umumta'lim maktablari amaliyotiga joriy etish — shunchaki ma'muriy buyruq yoki reja asosida bitadigan ish emas. Bu jarayon o'qituvchining kundalik dars faoliyati, maktabning ichki muhiti va o'z ustida ishlash tizimi bilan uyg'unlashishi kerak. Bizning tadqiqotimiz natijalariga ko'ra, modelning muvaffaqiyatli ishlashini ta'minlaydigan pedagogik shart-sharoitlar majmuasi to'rtta asosiy blokka bo'linadi:

1. Tashkiliy-metodik shart-sharoitlar (Kollaborativ muhit). Model amaliyotga kirib borishi uchun birinchi navbatda maktab ichida o'qituvchini qo'llab-quvvatlovchi va unga yo'l ko'rsatuvchi metodik infratuzilma mavjud bo'lishi shart.

Model mazmuni maktabdagi an'anaviy, rasmiyatchilikdan iborat bo'lgan "metodbirlashma"lar faoliyatini professional o'rganish hamjamiyatlariga (Professional Learning Communities) aylantirishdan ibborat.

Bu orqali:

- tajribali ustozlar va yosh mutaxassislar o'rtasida real "ustoz-shogird" tizimini yo'lga qo'yish.
- o'qituvchiga yangi pedagogik strategiyalarni darsda erkin sinab ko'rishi uchun sharoit va huquq berish, dars tahlillarini tanqid emas, balki rivojlantiruvchi yordam shaklida tashkil etish kabi amaliy ifodasini topadi.

2. Motivatsion-psixologik shart-sharoitlar (Muvaffaqiyat omili). Har qanday yangilik o'qituvchidan qo'shimcha energiya va vaqt talab qiladi. Agar o'qituvchida yangi model asosida ishlashga ichki va tashqi rag'bat bo'lmasa, model qog'ozda qolib ketaveradi.

Model mazmuni o'qituvchining kasbiy kompetensiyasini oshirishga bo'lgan ehtiyojini moddiy va ma'naviy qo'llab-quvvatlash tizimi bilan bog'lashdan iborat.

Bu orqali:

- kompetensiyasi muntazam o'sib borayotgan, darslarida zamonaviy interaktiv texnologiyalar va gamifikatsiyani (o'yinli ta'limni) samarali qo'llayotgan o'qituvchilarni maktab ichki jamg'armalari hisobidan rag'batlantirish, ularning yutuqlarini ommalashtirish.

- eng muhimi, o'qituvchida "men buni qila olaman" degan kasbiy o'ziga bo'lgan ishonchni va psixologik qulaylikni yaratish kabi amaliy ifodasini topadi.

3. Raqamli va moddiy-texnik shart-sharoitlar (Resurslar bazasi). Zamonaviy model doirasida boshlang'ich sinf o'qituvchisidan AKT, raqamli ko'rgazmalar va konstruksiyalash elementlaridan foydalanish talab etiladi. Demak, maktab bu borada texnik imkoniyat yaratib berishi kerak.

Model mazmuni o'qituvchini zamonaviy raqamli dars ishlanmalari, elektron resurslar va texnik vositalar bilan uzluksiz ta'minlashdan iborat.

Bu orqali:

- boshlang'ich sinf xonalarini proyektorlar, elektron doskalar yoki sinf noutbuklari bilan jihozlash.

-o'qituvchi darsda mavzularni (masalan, geometrik shakllar, fazoviy tasavvurlar yoki koordinata burchagini) o'quvchilarga ko'rgazmali va interaktiv dasturlar orqali tushuntirishi uchun tayyor vizual va metodik resurslar bazasining (elektron darsliklar, animatsiyalar) mavjudligi kabi amaliy ifodasini topadi.

4. Monitoring va reflektiv-baholash shart-sharoitlari (Tashxis tizimi). Model qay darajada ishlayotganini bilish uchun o'qituvchining kompetensiyalarini muntazam, ammo bezovta qilmaydigan shaklda diagnostika qilib borish lozim.

Model mazmuni o'qituvchining o'z-o'zini baholashi va tashqi xolis monitoring o'rtasidagi muvozanatni ta'minlashdan iborat.

Bu orqali:

-o'qituvchining elektron portfoliosini shakllantirish.

-baholash mezoni dars o'tishning quruq rejasiga emas, balki o'quvchilarning darsdagi faolligi, ularda shakllangan amaliy ko'nikmalar va o'qituvchining innovatsion yondashuvlariga qarab belgilanishi kabi amaliy ifodasini topadi.

Tadqiqotlarimiz davomida yuqorida keltirilgan to'rtta pedagogik shart-sharoit kompleks tarzda yaratilgandagina kutilgan natijaga erishish mumkinligi aniqlandi. Agar maktabda faqat texnik jihozlash (3-shart) yaxshi bo'lsa-yu, lekin o'qituvchida motivatsiya (2-shart) va metodik yordam (1-shart) yetishmasa, qimmatbaho texnologiyalar shunchaki ko'rgazma bo'lib turaveradi. Aksincha, o'qituvchida ishtiyoq yuqori bo'lib, maktab ma'muriyati unga metodik erkinlik va qo'llab-quvvatlash muhitini yaratsa, u texnik yetishmovchilik holatlarida ham darsni kreativ yondashuvlar, qo'lbola konstruksiyalar va qiziqarli o'yinlar orqali yuqori saviyada tashkil eta oladi. Bu esa pedagogik shart-sharoitlar ichida motivatsion va metodik omillarning yetakchi o'rin tutishidan dalolat beradi.

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish modelini ta'lim amaliyotiga muvaffaqiyatli tatbiq etish ko'p komponentli pedagogik shart-sharoitlarni yaratishni taqozo etadi. Bu shart-sharoitlar o'qituvchiga ma'muriy bosim o'tkazish emas, balki uning ichki salohiyatini yuzaga chiqarish, kasbiy refleksiya qilishni uyq'otish va yangiliklarni qo'rqmasdan darsga olib kirishini ta'minlashga xizmat qilishi kerak.

Maktab boshqaruvi va metodik xizmat tizimini ushbu shart-sharoitlar asosida qayta qurish o'qituvchilar tarkibining sifatini tubdan yaxshilashga va natijada boshlang'ich ta'lim samaradorligini xalqaro talablar darajasiga ko'tarishga zamin yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Safarova R.G'. va boshqalar. Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida ta'lim jarayonini modernizatsiya qilishning pedagogik shart-sharoitlari. – Toshkent, 2018.
2. Hasanboyev J. Pedagogika fanining zamonaviy muammolari va rivojlanish tendensiyalari. – Fan, 2020.
3. To'raqulov X.A. Pedagogik tadqiqotlarda modellashtirish va tizimli yondashuv asoslari. – Ma'naviyat, 2022.
4. Professional learning communities and teacher professional development in primary education. International Educational Review. – 2024.